

ERIMJI NDỊ IGBO NA NJIRIMARA YA

Professor Cecilia Amaoge Eme (PhD)

Department of Linguistics

Nnamdi Azikiwe University

Awka, Anambra State

E-mail: mrsceciliaeme@yahoo.com

Mmalite

N'ụwa niile, ndị dị iche iche nwere etu ha si ahụta ụwa. Etu mba ụwa ọbụla si elegara ụwa anya na-apụta ihe n'iche ndị bi na mba ahụ na-eme, ihe kpatara ya na etu ha si eme ihe ndị ahụ; ihe na-amasị ha na nke ha kporo asi; ụdidi nri, ejiji na ụdi ebe obibi ha; ihe ha kwenyere na ya na etu ha si eziputa okwukwe ha; nakwa etu ha si enwe mmekọrịta mmadụ na ibe ya ma na-akuziri ndị be ha, ọ kachasi umu ntakiri ha, ihe gbasara usoro obibi ndụ ha.

Ndụ ibikọrịta ọnu bụ ihe dị onye Afrịka ọbụla n'umị ọkpukpu. Onye ọbụla so buru otu n'ime ndị nwe obodo na ndị ọzọ na-emekọrịta. Nke a mere ha jiri buru otu obodo. Site otu a, a na-enwe ụdọ idikọnootu na-ejiko ndị bụ otu obodo. Mmadụ isonye n'iche obodo ya na-eme bụ ihe a turu anya n'aka onye Afrịka ọbụla. Dị ka Okodo (2007:174-5) siri kwuo,

N'Afrịka, mmekọrịta mmadụ na ikwu na ibe ya bụ ihe a hụta ka ihe bara nnukwu uru ... Onye ọ bụla na-ewepụtaghi oge ya ka ya na ndị ha wee na-enwe mmekọrịta bụ onye a na-agbaruru ihu. Ndị ikwu na ibe nwere ike gbahapu onye ahụ mgbe ọ choro enyemaka ha. Iji maa atụ, ha na-agbahapu onye ahụ mgbe odachi onwu daara ya. Ha na-eji onye di etu a na-agba asiri na ebe ọ bụ na ọ na-ewe zga onwe ya n'ebe ndi ozo no, na o tosihi irite uru nke si na mmekọrịta pụta .... Otutu mgbe, nke a na-abu ezi ihe nkuzi nyere ndi adighi esonye n'iche a na-eme.

Okwu a gosiri ka onodu siri di n'ala Igbo. Onye ọbụla na-etinye aka n'ikwalite ezi mmekọrịta na oganihu n'obodo ya. Onye ọbụla na-arụ ahụ ya ụka wee na-esonyere obodo n'iche a na-eme; maka ezi mmekọrịta, udo na odimma onye ọbụla.

N'ikwuputa ma kwalite ihe ahụ obodo na-asopuru ma guzosie ya ike, obodo nwere ike malite emume na oriri di iche iche. Oriri nke ọbụla na-enwe usoro ya, tinyere umu tiiti na riri na-adi na ya. Ihe ndi a a na-eme, ma etu e si eme ha bu iji mejuputa njirimara di n'emume na oriri nke ọbụla. Otutu mmemme ndi a na-abu obere emume, ebe naani ole na ole na-abu nnukwu emume. A bia n'ala Igbo, otu emume so buru okaibe ma na-ehi udu bu erimji.

Nkwa Okwu Ufodu

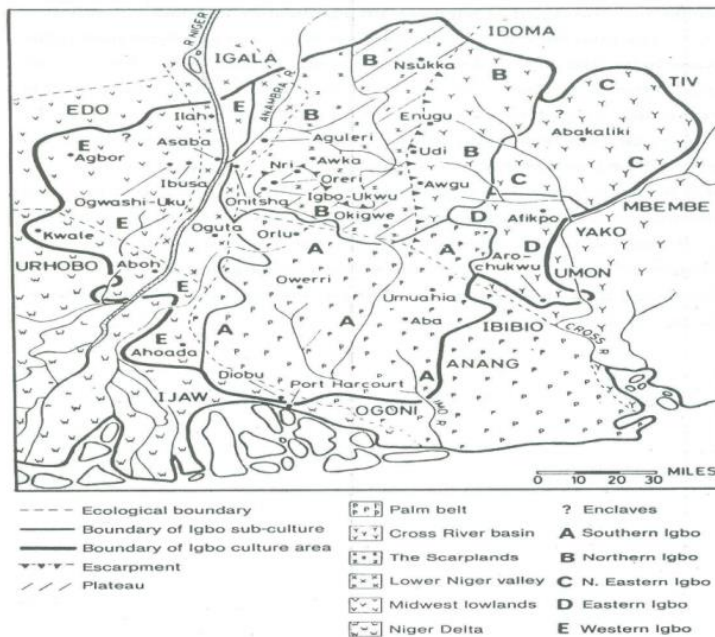
O di mkpa ka anyi nye obere nkwa gabsara okwu ufodu di n'isiokwu ederede a. Atọ n'ime ha anyi ga-akwa bu 'ndi Igbo', 'ji', na 'njirimara.'

Ndi Igbo

Anyi nwere ike legara ndi Igbo anya di ka ndi bi n'otu nnukwu obodo (society). Otutu ndi kwara ihe bu obodo (society) site n'etu amumamu na mmasi ha siri di. N'udi nchikota n'izugbe, Wiktionary (2018) siri na obodo bu "Igwe mmadu nokotarala onu ogologo oge ma nwekorita ihe omenala na odinala ufodu di ka asusu, ejiji, usoro agwa na nka." Onwuejeogwu (2001:8) nyekwara nkwa nke ya. O siri na ndi Igbo bu ndi niile bi n' ebe nke o kporo 'Igbo Culture Area (ICA).' O si:

Mpaghara nke ogbara a hughi anya gbobichiri site na mpuga ebe obibi ga n'Agbor, Kwalle (West Niger Igbo), Ahoada, Diobu, Umuabayi (Port-Harcourt), Aro Chukwu, Afikpo, Isiagu (Abakaliki area), Enugu Ezike (Nsukka area), na Ebu (West Niger Igbo). N'ime ebe a, ndi Igbo bi n'usoro ndi otu nna ji, a kporo umunna.

Onwuejeogwu (2001:8) weputara eserese e tinyere ebe a jji mee ka nkwa ya doo anya. Tulee Eserese 1:

Eserese 1: Obodo Igbo (Igbo Culture Area - ICA) e wetara n'Onwuejeogwu (2001:8)

Anyị ga-ahụ na Onwuejeogwu (2001) hụgara Igbo ka ebe niile ndị Igbo bi dị ka obodo nke aka ha. Ụzọ ọzọ anyị nwere ike isi hụta Igbo bụ dị ka Umeogu (2007) siri hụta ya. Ọ hụgara Igbo dị ka nke bụ 'ihe niile bụ Igbo.' N'ikowa ihe ọ pụtara bụ 'ihe niile bụ Igbo', bụ nke ọ kpọrọ 'Igbo being', Umeogu (2007:108) kwuru,

Ihe niile bụ Igbo' (Igbo being) pụtara onọdu Igbo. Ọ pụtara ejirimara Igbo. Ọ pụtara obosara Igbo. Ọ pụtara oge Igbo. Ọ pụtara ndị Igbo. N'ikpọ okwu aha kpomkwem, 'Igbo being' pụtara ihe niile maọbụ ebe ọbụla ma ọ bụ onye ọbụla nwetaturu ihe bụ Igbo ... ihe niile bụ Igbo anaghị eje naanị irutu onọdu Igbo aka, ọ na-ekwuputakwuzi eziokwu nke bụ na Igbo dị, ya bụ, na ihe bụ Igbo dị adi.
(Igbo being means Igbo reality. It means Igbo identity. It means Igbo space. It means Igbo time. It means Igbo people. To be precise, Igbo being means everything or any place or any person at all Igbo... Igbo being does not just identify Igbo reality, it also expresses the fact that the 'Igbo' is, that is, that 'what is Igbo' exists.)

Nke a na-egosị na e kwuo ndị Igbo, ihe ọ pụtara bara ụba, nke gụnyere ndị mmadụ bụ ndị Igbo na ihe niile e ji mara ha nke gụnyere asụsụ na omenala ha, na okirikiri ebe niile bụ be ha.

Ji

Ji bụ ihe a na-akọ n'ugbo ma bụrụ ihe na-eru n'ala. E were ji sonye n'ala e meziiri ya, dị ka na mkpuru ji, o ree ure wee rute ji ọzọ. Ji na-enyere ndị mmadụ aka igbo mkpa agụụ. Ọ bughị nri na-agbụ agbụ n'ihia na e nwere ọtụtụ ụzọ e si e mee ya ka ọ ghọrọ ihe oriri. Iji maa atụ, e nwere ike sụọ ya ọ ghọrọ ụtara, e tee ezigbo ofe wee na-esuru ya na-elo. E nwere ike gbuo ya awaị, ma ọ bụ were akwukwo nri dị ka ụgụ, inine, na keremkerem gwoọ ya agwoọ. Ji na-atokwa uto ma e sie ya ọcha suru na mmanụ ma ọ bụ n'abubọ. E nwekwara ike ihu ya n'okụ ma were mmanụ na ụgba rie ya. Nke a bụ n'agbanyeghi ụdị ji ọ bụ, maka na ji dị n'ụdị n'ụdị. Ma ji nke kacha ehi ụdụ bụ nke a kpọrọ ji ọcha, ji abii ma ọ bụ nwa opoke – dị ka olundị dị iche iche siri dị. Ndị ọkachamara n'amumamụ osisi, ahihia ga na ọdika ha kpọrọ ya Dioscorea rotundata. Ọtụtụ obodo n'ala Igbo bụ ụdị ji nke a ka ha ji eme mmemme dị iche iche, tinyere emume erimji ọhuru.

Ji bụ oke nri nke ndị Igbo ji biri. A kọrọ akukọ dị iche iche banyere etu ji si rute ndị Igbo aka. N'akukọ a ga, nke ọtụtụ mmadụ na-akọ bụ na mgbe Chukwu Okike kechara ụwa, o mere ya n'ụdị na onye ọbụla nwere ike matia aka metu igwe aka. Ụwa dị asọ n'oge ahụ. Igwe n'onwe ya dikwa asọ ma bụrụ ezigbo nri n'oge ahụ. Ya mere na agụụ guwa mmadụ, o

were mma ya bebiri elu igwe ole o choro iri. Mmadu niile bi n'owa huru onwe ha n'anya, biri n'udo n'enweghi nsogbu aguu na ajo ihe ndi ozo. Mgbe otutu afo gara, ndi mmadu bidoro nwewe ntaji anya n'ebe ibe ha no, kwowe ekworo ma mewe ajo ihe di iche iche. N'uzo di etu a ndi bi n'owa tufuru idi aso ha wee rie mperi mere na ha agaghi emetu igwe aka.

Chukwu Okike wezugara igwe n'ebe mmadu no n'ih nke a. Ka nke a mere, aguu malitere inyu ndi mmadu ikpakwu, mere ha jiri bekuo Chukwu ka o nyere ha aka. Akuko a koro na Chukwu nyere iwu ka eze gbuo diokpara na ada ya. Mgbe e gbuchara ha, e liri ha. Ka izu ato gachara, ji siri n'ebe e liri diokpara pulite, ede si n'ebe e liri ada pulite. Ya mere na a bia n'akuku Igbo niile, a na-ahuta ji ka nwoke ma na-ahuta ede ka nwaanyi. (Hu Ubesie, 2010 na Igbo 2012 maka oyiri akuko a). N'ezie, Igbo (2010) siri na eze ahụ bu Eze Nri, nke Chukwu si n'aka ya were ji zoputa umu uwa n'aguu na ubiam.

Kwa afo, oge owuwe ihe ubi ruo, a na-egwute ji, bu ji ohuru. Mgbe e gwuwere ji ohuru, ji di tupu oge ahụ agho ji ochie ma o bu ji okpo. Ndi Igbo imalite gwutewe, riwe ma rewe ji ohuru na-adi ka iwere ndu ohuru tinye n'ime mmadu. Oke onu na-adi n'ih na ndi mmadu na-esi n'uko banye n'uju, nke na-eziputa n'ezie na aka aja aja na-ebute onu mmanu mmanu. Mana, otu ihe doro anya bu na o nweghi onye Igbo nwere ikikere igwute, rie ma o bu ree ji ohuru ma o buru na obodo ya emeghi emume ga-enye ikike maka nke ahụ. O bu emume erimji ohuru na-enye ikike a.

Njirimara

N'ederede a, anyi ga-ewere 'njirimara' (symbolism) di ka ihe ihe na-arujere aka; ihe nghota zoro n'okpuru ihe a na-ahụ anya. Nke a putara na anyi ga-ahutakwa njirimara di ka ihe e bu n'uche wee na-eme ihe a na-eme.

Mmemme Erimji n'Ala Igbo

Erimji, Iri ji, Awamji, Iwa ji, Alommuo, Ilommuo, Ahajioku, Ahanjioku, Fejioku, Ifejioku na otutu aha ndi ozo bu ihe Igbo na-akpo nnukwu emume maka oriri ji ohuru di ka olundi mba di iche iche n'ala Igbo siri di. Ajuju na-aju mgbe emume a malitere n'ala Igbo. Di ka Igbo (2012:78) si kwaa, memme a di nso bu ozuru Igbo onu, ma buru ihe malitere n'ala Igbo site n'odinala ndi Igbo. O kwara si,

O nweghi ndeputa kwuru kpomkwem mgbe emume a di oke mkpa jiri malite n'ala Igbo. Mana, naani otu ihe doro anya bu na emume a na ji n'onwe ya bu ogbo.

(There are no exact time records as to the age of this all important festival in Igbo land. But the only thing that is clear is that it is as old as yam itself).

Site na nke a, ọ rara ahụ mmadụ ikowaputa na ọ bụ ubochi na afo di otu a ka erimji malitere n'ala Igbo. Mana Okodo (2009) kwuru na ọ bụ n'afọ 2008 ka e mere ka emume a buru ozuru Igbo niile onu. Ubochi emume a, ebe niile na-egbuke n'ocha, obi na-abu ndi mmadu so anuri. Ihe oriri na onunu na-ejuputakwa. N'otutu obodo, erimji na-abu n'onwa Ogostu na Septemba, bu nke Okafor (2008) na ndi otu ya kporo Oge ji ohu 'Time of new yam – August' na Uju nri 'Time of abundance, particularly of food –September.'

N'obodo ufodu n'ala Igbo, iri ji ohuru abughi emume otu ubochi, n'ihu na ọ bu eze na-achi obodo richaa ji ohuru, chi echi foo ndi ọ na-achi erie. A na-eji ji eme emume a, mana ufodu ezinaulo na-esikwari nri ndi ozọ wee gbakwunyere ji. Imeriime ezinaulo Igbo niile na-eme emume erimji ohuru na-egbu ọ buladi otu okuko ebe ufodu na-egbu ewu iji merube emume a. Mmánya ngwo na nkwele na-agbakwa kasaa ubochi ahụ. N'oge ugbo a, mmánya oku udi kwuru udi na mmánya bia di iche iche na-adikwa n'udi onye nuru ike ya.

Ihe nlere anya na-adikwa nnukwu n'ubochi oke emume a. Ha gunyere na egwu odinala di iche iche na mmanwu di iche iche n'obodo ga-agba ubochi ahụ. A na-agba mgba n'obodo ufodu. Ndi mmadu na-enwe onu n'ihu na ha nwere mmetuta ikwu na ibe, rijuo ezigbo nri afo, taa anu na azu, nuo mmánya ma gbakwara anya ha azi. Ndi obodo obula na-echekwudo mgbe ha ga-eri ji ohuru maka ihe utọ ndi so emume a.

Mana, n'okpuru ihe utọ ndi so emume erimji ohuru, o nwere ihe njirimara ufodu tosirika a rutu aka ka umuzi mata njirimara diga n'emume erimji ohuru di ka o si metuta ndi Igbo.

Njirimara Di n'Erimji Ndi Igbo

A bia n'ihe gbasara erimji ndi Igbo, ọ di mkpa ka a kwaa na ọ bu emume e ji ekele Chukwu, ma ọ bu chi ji, maka ihe oma o meere ndi mmadu ha wee kochaa ji ha n'udo ma gwutekwa n'udo. Emume a nwere uzọ abuo dabara na nkewa emume ndi Igbo di ka Maduakor (1979:9) kwaputara n'asusu Bekee. Na ntapi m, ọ sirik:

Mmemme ndi Igbo di n'uzo nkewa abuo – nke imeriime mmadu so eme na nke naani mmadu ole na ole na-eme... Na mmemme nke imeriime mmadu na-eme, ọ bu nke otutu mmadu n'otu obodo na-esonye na ya. O dighi emume Igbo gbaa gburugburu na-emekota onu otu mgbe, mana e nwere emume na-ehi udu n'ala Igbo niile. Ifejioku, Ufiojoku ma ọ bu Iwa ji ... bu emume erimji ohuru iji kwanyere chi ji ugwu.

Erimji nwere okpukpu ato di ka ọ di n'otutu obodo. Ha ato bu nkwado, mmemme n'onwe ya, na mmechi. Nkwado gunyere iwekota ihe a chorọ maka iji mee mmemme, di ka ji,

okuko, ewu, ihe nri ndi ozo, akwa na ihe ekike, ikpo ndi enyi na ikwu na ibe oku, ije bugara ndi ogo ihe emume, isuchasi uzo ma zachasia ezi na ulo, dozikwaa ma hazikwaa ihe niile, na ofufe di ka nkwenye obodo si di. N'oge gboo, akuku nke ofufe maka erimji bu nke na-agbasaghi imeriime mmadu. O bu ndi imegha chi ji diiri ka nke ahụ gbasara. N'oge a otutu ndi mmadu buzi ndi uka n'obodo Igbo di iche iche, erimji bu iji kelee Chukwu maka ihe oma o na-emere ndi ya; o kacha ime ka ha di ndu wee rie ji oheru nke afo ahụ. Mmadu niile na-esonyezi n'inye ekele a. Ndi okpukperechi di iche iche ji ohere a ayozu maka ngozi Chukwu n'odinihu.

Ubochi emume kpomkwem, onye o bu na-esonye n'oriri na onunu na inwe anuri, di ka anyi kwurula na mbu. Nke a bu okpukpu nke abuo na mmemme iri ji. A bia n'okpukpu nke ato, bu mmechi, otutu obodo na-emerube ihe ga-enye aka n'oganihu obodo ha. Ihe ndi a gunyere ihiwe oru mmepe di iche iche, igba onya ego na achumnta ego maka itinye umu ihe na-enyere ndu aka, wee diri gawa.

Ndulue (1993), onye kwara erimji di ka emume kacha ibe ya n'ala Igbo, kwuru na o bu emume na-eme ka ezi mmekorita di n'etiti umunne, ndi enyi na ndi ikwu na ibe, gunyere ndi mmadu ibuga mmanya n'ikwu nne ha. Ya mere na o rara ahụ onye Igbo ichezo ikwu na ibe ya nakwa ndi nna ya ochie. Onye obula n'ime ha nwere ugwu diiri ya. Nke a mere Ndulue (1993:137) ji si,

Erimji oheru bu ezie oge ntughari uche, inye ekele, oriri na onunu, nnyegharikota ihe onyinye nakwa mmekorita. Ndi bi ebe tere aka na-alota ulo iji sonye na emume nakwa inwere anuri mmekorita ikwu na ibe.

Ihe ndi a o kwuru gosiri na n'ezie o bughu so ka e rie, nuo ka e ji eme iri ji oheru. Okodo (2009) mere ka anyi ghota na ndi mmadu na ezinaulo di iche iche nwere ndi nna nna anyi ha na-echeta. O kwuru na o bu n'oge erimji oheru ka ndi nna nna anyi ha ji abia nonyere ndi nke ha. O bukwa n'oge a ka ndi isi ofufe arusi di iche iche ji ebuputara umu nwaanyi arusi ka ha mee ha ka ha di oheru ozo site n'ite ha nzu, aja oto na uhie tupu ubochi oriri. N'ubochi ga-abo ubochi erimji, a na-eme emume nke ndi Abateete kporo 'ilo ofo' bu nke e ji agozinwo ofo ndi mmadu na ezinaulo jigasi.

Erimji na-akwalite ezi mmekorita di n'etiti obodo na ibe ya. Ndi obodo agbataobi ha na-eri ji oheru na-aga nonyere ha ubochi emume; ndi gaara ibe ha, ibe ha abjara ha. Ndi a bjakwutere na-ele ndi bjakwutere ha obia nke oma. Nke a putara na a na-eme ya ka uru nkita – onye daara ibe ya, ibe ya adaara ya. N'uzo di etu a ka udo toro ato ji adi n'etiti obodo na agbataobi ya.

Etu ihe siri sie ike n'ala anyi, ufodu ndi oru ugbo gaara egwuru ji ha n'enyeghi ohere ka ha kaa aka nke oma. Emume iri ji ohuru na-eme ka udi onodu a ghara idi n'etiti ndi Igbo. Gbasara nke a, Ubesie (2010:136) kwuru:

O buru na e nweghi iwu na usoro e ji na-egwu ji, ufodu ndi mmadu nwere ike igwucha ji ha tupu o kaa aka n'ala, nke bu na mgbe ndi ozog ga na-ewe ihe ubi, ha anoro na-ele ha n'anya. Mgbe ibe ha ga-anor n'oriri, unwu ana akpo be ha.

Inye Chukwu, ma o bu chi di iche iche, ekele maka nchedo na odudu ya bu otu ihe putara ihe n'usoro obibi ndu ndi Igbo. Ha na-enyekari ekele a mgbe ha wechara ihe ubi. Okoro (2012:227) hutara aja a na-achu maka iri ji ohuru di ka aja ekele. Nke a kwadoro Basden (1982), onye hutara 'Iwa ji' na mmemme na aja ga so ya di ka 'Ekele owuwe ihe ubi.' Na nkowa Okonkwo (2007), o bu na mgbede ubochi emume iwa ji, bu nke bukwa emume onwa asato, ka ndi obodo niile na Nri na ndi niile ha kporo biara emume iwa ji ji aga n'obi Eze wee kwanyere ya ugwu diiri ya. Igosiputa nkwanye ugwu a di oke mkpa maka na o bu site na ya ka Eze si amata ka usoro ochichi ya siri di n'obi ndi o na-achi; maka na gidi gidi bu ugwu eze. Ndi biara njem nkwanye ugwu a na-eri, nuoma lere egwu di iche iche; okacha ilele Eze Nri ebe o na-agba egwu ufie, bu naani otu egwu o nwere ike igba.

Emume iri ji ohuru a na-eme kwa afu tupu e webe ihe ubi bu iji sopuru chi ala ma mmuo ndi nna nna anyi ha, nke na o nweghi onye ga-eri ji ma e bughu uzog nye ike ndi a (Achebe 1958:26). Nke a gosiputara ndi Igbo di ka ndi kwusiri ike n'usoro ofufe ha.

Erimji n'ala Igbo bu nnoo oke oriri na-edulata otutu ndi mmadu bi n'obodo tere aka. Mgbe obodo di iche iche na-eme emume a, otutu ihe na-abanye na ya iji mee ka o kpoo oku ma nye ndi niile biaranu obi anuri. Mana, n'ime ihe ndi a niile, tinyere oke mmefu ego so ya, ihe njirimara bu isi sekpu nti na mmemme a bu inye Chukwu ekele na irio ya aririo maka odinihu n'aka ndi uka, ebe ndi na-ekpere chi n'uzo omenala ji ya ekele chi ha na nna nna ha, oge ufodu site n'ije n'arusi ha di iche iche churo ha aja ekele ma rikwa ha maka odimma ha n'odinihu.

Nchikota na Mmechi

Anyi kowara maka erimji ndi Igbo ma kwuputa njirimara di na ya. Na mbu, anyi nyere nkowa ihe bu 'ndi Igbo', 'ji' na ihe 'njirimara' putara n'ederede a. Anyi kwuru na emume erimji bu emume zuru Igbo onu ma nwee aha di iche iche e nwere ike ikpo ya di ka o si di n'olundi diga n'Igbo. O bu emume obi anuri nke ihe oriri, ihe onunu na ihe nlere anya na-ejuputa na ya. Ma n'ime ihe a niile, njirimara gbara okpurukpu di n'erimji bu na e ji ya ekele

Chukwu (ma ọ bụ chi na ndị nna nna anyị ha dị ka okpukpere onye si dị) ma rịkwa maka ngọzi nke ọdịnihu.

Ọ bụ eziokwu na obodo niile dị n'Igbo anaghị eri oke oriri a otu oge, ọ bụ emume jikọtara Igbo ọnụ ma na-akwalite udo na ọganihu. Ọ dị mkpa ka Igbo niile kwadosie emume a ike ka o wee dị ọkpụtorọkpụ. O nweeri obodo Igbo adighị eri ji ọhụrụ, ha ga-agba mbọ sonye Igbo ndị ọzọ n'emume a. Ndị ntorobia ga-agbado anya ma dị uchu n'ihe a na-eme na etu e si eme ya n'obodo ha dị iche iche ka emume a ghara inwụ n'aka ha. Gọmentị tosirị ikwado emume erimji ọhụrụ ma welite ya n'ogo dị elu ka ọ ghọọ emume ala anyị. Nke a ga na-adọta ndị mba ọzọ ga na-abia ilele. Nke a ga-abụ ụzọ mkpata nnukwu ego nyere gọmentị.

Edensibja

Achebe, C. (1958). *Things fall apart*. London: Heinemann Educational Books.

Basden, G. I. (1982). *Among the Ibos of Nigeria*. Onitsha: University Publishing Company.

Igbo, P. C. (2012). *Elements of Igbo Culture and Tradition*. Onitsha: Elites Publishers.

Maduakor, R. O. (Ed.). (1979). *Traditional festivals: Anambra State*. Enugu: Cultural Branch, Information Unit, Cabinet Office.

Ndulue, C. C. (1993). *Abatete: Political and economic history and some aspects of Igbo culture*. Enugu: Snaap Press.

Okafor, B. T., Anyahorah, V. C., Chukwunonso, U. I. et al (2008). *Koḍinafo: The Igbo calendar* Awka: Amaka Dreams.

Okodo, I. (2007). Communalism in an age of individualism: The Igbo example. In Ike Odimegwu (Ed.) *Pespectives on African Communalism*. Canada: Trafford, 174-186.

Okodo, I. (2009). New yam festival: The general prayer of Igbo people of Nigeria. *Essence*, Vol. 6, No. 1, 79-91.

Okonkwo, A. N. (2007). *Nri kingdom*. Lagos: Intraprints.

Okoro, U. (2012). Ritual sacrifice: An integral Igbo way of life and lesons from Omenuko. *Mmiri Imo*, Vol. 1, No. 1, 110-115.

Onwuejeogwu, M. A. (2001). *Igbo nwe eze, Igbo have kings: The evolutionary development of complexities in Igbo political system*. Inaugural Lecture: Front for Defence of Igbo Heritage.

Ubesie, T. (2010). *Oḍinala ndi Igbo*. Ibadan: University Press.

Umeogu, B. (2007). Ohazurume: A philosophical definition of communalism as a typology of Igbo being. In Ike Odimegwu (Ed.). *Pespectives on African communalism*. Canada: Trafford, 107-112.

Wiktionary.com (2018). English Language Wiktionary of Wikimedia Foundation.